

İŞÇİNİN SESİ

ÇEK-AL

Bütün ülkelerin
proterleri birleşin!

Karkerên hemû welatan yekbin!

Yıl: 12, Sayı: 319

Fabrikalardan

makina sesinden önce

İşçinin Sesi gelecek!

31 Aralık 1986

Emperyalizmin Zayıf Halkası Türkiye

OPORTUNİZME KARŞI SAVAŞ BURJUVAZİYE KARŞI SAVAŞTAN AYRILMAZ

Aralık 1986, Yürükoğlu yoldaşımızın *Emperyalizmin Zayıf Halkası Türkiye* kitabının kitap olarak yayınlanışının tam 8. yıldönümüdür. Bu sayımızdan başlayarak kitabın "Türkiye İşçi Sınıfının İş ve Yaşam Koşulları ve Devrimci Süreç" başlıklı 3. bölümünü, bölümdeki verileri yenileyerek yayınlıyoruz.

Aradan geçen zaman içinde Türkiye'de yaşam durmadı, köprülerin altından çok sular aktı. Ancak yeni veriler de gösteriyor ki, Türkiye kapitalizminin köprülerin altından akıttığı bu sular işçi kanıyla iyice kızışmıştır ve Türkiye, emperyalizmin, kopmaya daha da yakın bir zayıf halkası olarak kalakalmıştır.

Biz kitabın 3. bölümünü verileri yenileyerek yayınlarken, yeni verilerin gerekli kıldığı ölçüde bazı açıklamalar ve kısa yorumlar katmak zorunda kaldık. Bu eklemeler kitabın asıl metniyle karışmasın diye bunları siyah harflerle yazarak veriyoruz.

Türkiye İşçi Sınıfının İş ve Yaşam Koşulları ve Devrimci Süreç (I)

Bu kitabın ilk basımında, (broşür olarak Şubat 1978 tarihli basımında — İ.S.) Türkiye işçi sınıfının sömürsü, ileri kapitalist ülkelerde olduğundan çok daha yüksektir demiş ve orada bırakmıştı. Çok yoldaşımız sonradan bu noktanın daha açılması gerektiği hakkındaki isteklerini iletiler. Haklıydılar çünkü bu nokta Türkiye'de kapitalizmin girdiği açmazla, yükselen sınıf savaşımıyla, Türkiye'nin "zayıf halka" oluşuyla, devrimci durumla derinden bağlıdır.

Türkiye'de işçi sınıfımızın iş ve yaşam koşulları, bunun sınıf savaşımıyla bağlı ve

Batı ile karşılaştırılması konusunda çok yanlış anlayışlar var. Bilinçli işçilerimiz için sınıf savaşımıyla ekme kavgasının bağı, kendi yürüttükleri savaşla dünya işçi sınıfının öteki müfrezelerinin savaşları arasındaki karşılaştırmalar somuttur. Ama "okumuş" küçük burjuva sosyalistleri, Kemalci burjuva eğitim sisteminin aşladığı Batı hayranlığını hiçbir süzgeçten geçirmeden devrimci harekete de taşıyor. "Solcusu", ya Bader-Meinhoff'u "Batıdaki yüksek işçi sınıfı hareketi" diye yutturmaya kalkıyor ya Batı işçi sınıfından "umudu" kesiyor. Oportünistler ise Batı hayranlıklarını, ülkemiz-

deki sınıf savaşımını küçümseyerek ve Batıda yeniden baş kaldıran revizyonizme "sempati" duyarak ortaya sürüyor. Dolayısıyla, Türkiye işçi sınıfının sömürü oranının ileri kapitalist ülkelerden daha yüksek olması gibi *matematiksel* bir gerçeği bile yadsımaya çalışıyor.

Bunlar arasında hele bir tanesi gerçekten gülünçtü. Şöyle diyordu: "Yürükoğlu emperyalizmin zayıf halkasını ararken, teknik anlamda hatalara düşmekten de geri kalmıyor. Türkiye veya diğer gelişmekte olan ülkelerde işçi sınıfında sömürü oranının ileri kapitalist ülkelerde

olduğundan çok daha yüksektir denmesi, sömürü ile sömürü oranı kavramlarının karıştırıldığını gösteriyor. Ancak böyle 'teknik' anlamda yanlışlıkların yalnızca bilgi eksikliği ya da dalgınlık sonucu olmadığını düşünmek için de haklı bazı endişeler var." (*Yürüyüş*, no:160, 2 Mayıs 1978, s.6) Haydi bakalım! Kendisinin soruya açıklıkla cevap vermeyişini bir yana bırakalım, söylediklerinden çıkan sonuç, Türkiye işçi sınıfında sömürünün daha yüksek, sömürü oranının daha düşük olduğu, ileri kapitalist ülkelerde ise sömürünün düşük, sömürü oranının daha yüksek olduğudur... Marksizm-

Leninizme karşı sorumsuzluğun bu düzeyi zor görülür.

İşçi sınıfının sömürsü genel bir kavramdır. Nasıl somutlanır, elle tutulur, sayılara dökülür? En başta sömürü oranına ve bunun yanında işçi sınıfının iş ve yaşam koşullarını gösteren öteki göstergelere bakarak. Bunların tümü ele alınır, hele iş ve yaşam koşulları ciddi olarak incelenirse, Türkiye işçi sınıfının sömürsünün, sömürü oranıyla varılan sonuçtan çok daha korkunç olduğu ortaya çıkar.

Şimdi bu göstergeleri tek tek ele alalım.

Sömürü oranı

Türkiye işçi sınıfının sömürü oranına bakmadan önce, konuyu daha iyi açabilmek için teorik bir soruna değinelim. Aslında, ileri kapitalist ülkelerde sömürü oranının daha yüksek olması gerekmez mi? Çünkü bu ülkelerde iş gücü değeri az gelişmiş ülkelere oranla daha yüksektir ama yüksek teknolojinin yüksek emek üretkenliği sağlaması nedeniyle, çok daha da kısa sürede üretilir.

Düşünmeyi üst satırda dondurursak (ki çoğu kişi bunu yapıyor), o zaman ileri kapitalist ülkelerde sömürü oranı daha yüksektir sonucuna ulaşılır. Ama bu ilkelik olur. Düşünmeyi sürdürüelim ve soralım. Neden az ve orta gelişmiş kapitalist ülkelerde sömürü oranı daha yüksektir? Bu sorunun yanıtı tarihsel koşullarda aranmalıdır.

Az ve orta gelişmiş kapitalist ülkelerde ilk göze çarpan olgu, aşırı düşük ücret düzeyidir. Bu ülkelerde iş gücü değeri, ileri kapitalist ülkelere oranla daha düşüktür. Bu nedenle, hiç olmazsa teorik olarak iş gücü değerinin karşılığı olan ücretlerin de daha düşük olması olağandır. Fakat sözü edilen aşırı düşük ücretlerin unun ötesinde bir şeydir. Bu ülkelerde üretin iş gücü değerine oranı, ileri kapitalist ülkelerde olduğundan çok daha düşüktür. Örneğin, Türkiye'de, pek çok iller pek çok sektörde ve bazı sektörlerle de sürekli olarak ücret fiziksel sınırdadır, bazan da altında durmaktadır. Bunun sonucu olarak, az ve orta gelişmiş kapitalist ülkelerde işçi sınıfının kendini yeniden üretme olanağı tehlikededir. Aşırı yüksek ölüm oranları, ömür kısalığı, aşırı yüksek iş kazaları ve meslek hastalıkları bu durumun göstergeleridir. Bu göstergelerin tümünde az ve orta gelişmiş ülkeler ve bu arada Türkiye büyük farklarla en başta duruyorlar.

Bu ülkelerde göze çarpan ikinci olgu, insanlık dışı çalışma koşullarıdır. Kadın işçi sömürsü, "çırak" adı altında çocuk sömürsü, sigortasız-kaçak işçi sömürsü akıl almaz boyutlardadır. Ve bu olguların hiçbiri aşağıda göreceğimiz sömürü oranlarında yer almıyor, çünkü istatistiklerde yer almıyor.

Sonra geliyor işsizlik. Az ve orta gelişmiş ülkelerde işsizlik toplumsal bir "afet"tir. İşsiz işçi yığınlarının, işçi sınıfının genel gelir ve yaşam endekslerini çok aşağılara çektiği, dolayısıyla işçi sınıfının durumu derken işsiz yığınları da hesaba katmak gerektiği ortadadır. Fakat bizi şimdi asıl ilgilendiren bu değil, işsiz yığınların fabrikada çalışanlar üstünde yaptığı etkidir. Fabrika içinde dayatılan koşullara, ücrete yaptığı etkidir. Ve bu etkiyi de Marks bize çok güzel öğretiyor: "1000 tane eşit hünerli işçi arasında ücretler, çalışan 950 tarafından değil, işsiz 50 tarafından belirlenir." (Marks i Engels, "Zarabatnaya Plata" Saçineniya. İzdaniye Ftaro, Maskva 1957, Tom.6, c.587).

Az ve orta gelişmiş kapitalist ülkelerde işçi sınıfının durumuna ilişkin olarak değindiğimiz bu birkaç önemli özellik işte tarihsel koşulların sonucudur. Artık, şu "tarihsel koşullar"la ne demek istediğimizi açıklamaya geçebiliriz.

Tarihsel koşullar demekle, dünya işçi sınıfının genel durumunu belirleyen üç gerçekliğe (unsura) dikkat çekmek istiyoruz.

Bu üç gerçeklik, 1) kapitalizmde

sürekli olarak işleyen, işçinin durumunun giderek kötüleşmesi yasası, 2) proletaryanın sınıf savaşımı, 3) emperyalizm olgusudur. Bunlar arasında, özellikle birinci ve ikinci unsurlar arasında çelişki vardır. Biri bir yana çekmeye çalışırken, ötekisi öte yana çekmeye çalışır.

Kapitalizmde işçi sınıfının durumunun kötüleşmesi eğilimi, kapitalist dönemin tümü için geçerli ekonomik yasadır. "Kötüleşme"nin genel olarak ne anlama geldiği bizim konumuz dışına taşar, ona değinmeden bir doğruyu açıkça saptayabiliriz. Bazan durmasına, bazan gerilemesine karşın, sömürü oranı tarihsel olarak yükselmektedir. Örneğin, Marks yaptığı hesaplamada o gün için %100-150 arasındadır diyor, Lenin 1902 Rusyası için %102-103 buluyor. Amerikan Komünist Partisi Merkez Komitesi üyesi ve günümüzün önde gelen komünist bilimcilerinden Victor Perlo ise 1969 yılı için Amerikan yapım endüstrisinde sömürü oranının %114-226 arasında, ikinciye daha yakın bir yerde olduğunu belirtiyor. Bu oranlar belirli bir eğilimi yansıtıyor ama yine de gerçek yükselişi göstermekten uzaktır. Tekil ülkeleri ilgilendiriyor. Oysa, emperyalizmle bir-

likte dünya işçi sınıfı bir bütündür, tarihsel eğilimi görebilmek için tüm dünyayı birlikte ele almak gerekir. O zaman eğilim çok daha açık gözlenecektir, çünkü az gelişmiş ülkelerde bu oranlar çok daha yüksektir.

Sınıf savaşımına gelince, biliyoruz ki proletarya, kapitalizmin dayattığı koşullara karşı her zaman savaşım vermiştir ve bu savaşım tarih içinde işçi sınıfına çok şey kazandırmıştır. Bugün emperyalist ülkelerde gördüğümüz hakların hiçbirini burjuvazi isteyerek vermiş değildir. Yalnız işçi sınıfı savaşımında köşe taşları oluşturan önemli haklar değil, önemsiz ya da küçük kazanımlar için de bu böyledir. Örneğin, bugün İngiltere'de kimsenin dönüp üstünde düşünmeyeceği çay arası (öğleden önce ve sonra onar dakikalık) hakkını elde etmek, yıllar süren ve yer yer çatışmalara varan bir savaşımın sonucudur. İşte bu savaşım, iş gücü değerini, ücreti ve genel yaşam koşullarını iyiye götürmede baş rolü oynamış ve emperyalist ülkelerde, "işçinin durumunun kötüleşmesi yasası"na karşı durmuştur. Marks ve Engels bu olguyu çok öncelerden gördüler. Örneğin Engels, Alman sosyal demokratların

nın Erfurt Programı taslağına karşı çıkarken, onların "proleterlerin yoksulluğu... sürekli artar" demelerini de eleştirdi ve şöyle dedi: "Böyle kategorik konulursa yanlış olur. İşçilerin örgütünün ve sürekli olarak artan direnişlerinin, yoksulluğun artışı bir dereceye dek durdurması olanağıdır." (Marks-Engels, Seçme Yapıtlar, İng. basım, c.3, s.431)

Lenin de, işçi sınıfının durumunun giderek kötüleşmesi eğiliminin yanlış olduğunu söyleyen Bernstein'ı eleştirirken, bu eğilime karşı duran "gerçek toplumsal güçler"e dikkat çekti. Şöyle dedi: "Marks yoksulluğun büyümesinden söz ederken, aynı zamanda buna karşı işleyen eğilimi ve bu eğilime yol açabilecek tek şey olarak gerçek toplumsal güçleri gösterdi. ... Gerçekten görüyoruz ki, kapitalizmde yoksulluğu yaratan ve arttıran ve yukarıda değinilen karşı eğilimin yokluğunda çok büyük boyutlar alan bir eğilim vardır." (Lenin, Toplu Yapıtlar, İng. basım, c.4, s.201)

İleri kapitalist ülkelerle, az ve orta gelişmişler arasındaki farkı anlamaya çalışırken, Engels ve Lenin'in bu söyledikleri bize anahtar olmalıdır. Yoksulluğa karşı duran "gerçek toplumsal güçler", yani işçi sınıfı ve savaşımı, Batıda çok uzun bir tarih geçirmiştir. Dünyanın en eski ve en gelişmiş, en iyi örgütlü işçi sınıflarındadır. Bu ülkelerde işçi sınıfı ne kazandıysa, yüzyıllık bir süreç içinde savaşarak, bileğinin gücüyle almıştır. Yine de, tüm haklarını almanın yanına bile yanaşmamıştır. Sömürü, hem de artarak sürüyor. Ama savaşımıyla, az ve orta gelişmiş kapitalist ülkeler işçi sınıfına oranla, yoksulluğun artışı bir dereceye dek durdurmuştur.

Buraya dek söylediklerimizden, tarih içinde işçi sınıfının durumunu belirleyen iki gerçeklik arasındaki ilişki de ortaya çıkmış oluyor. Sınıf savaşımı, kapitalizmin sınırları içinde kaldığı sürece, durumun kötüleşmesi yasasının işleyişini yavaşlatabilir, engelleyebilir, geçici olarak durdurabilir ve geri döndürebilir, ama yok edemez. Kapitalist üretim biçiminin temel ekonomik yasalarından biri olan bu yasa, ancak kapitalizmin yıkılışıyla ortadan kalkabilir. Ama bu böyledir diye, sınıf savaşımını dikkate almadan yapılacak bir değerlendirme eksik ve yanlış olur. Örneğin, yerçekimi de bir yasadır. Hem de toplumsal, ekonomik değil, fiziksel bir yasadır. İşleyişi, eğilim değil kesindir. Buna karşın gökte uçaklar uçuyor. Yerçekimi yasası yok mu oldu? Yoksa, başka fiziksel yasalarla, işleyişi geçici olarak engellendi mi?

Sömürü oranının az ve orta gelişmiş ülkelerde daha yüksek, ileri kapitalist — emperyalist ülkelerde daha düşük oluşunu, yalnızca yukarıda değinilen iki gerçekliğe bakarak da tam olarak anlayamayız. Diyelim ki, bir ülkede işçi sınıfının canına yetti ve çeşitli istemler çevresinde proleter savaşımı kabardı. Ne olur? Burjuvazinin, işçi sınıfının istemlerini, kendi kârına dokunmadan arttırma olanağı yoksa, Batıda gördüğümüz yaşam koşulları gelmez, işçiler isteklerini alamazlar ve başka bir şey olur. Ayaklanmalar, devrimci patlayışlar olur. Bu nedenle, ileri kapitalist ülkelerin işçi sınıfı hareketini değerlendirirken, üçüncü gerçekliği yani emperyalist sömürü olgusunu da dikkate almalıyız.

Lenin, "...ileri ülkelerin kültürü, bir milyar ezilen insanın sırtından yaşayabilmelerinin sonucuydu ve hâlâ da sonucudur. ... Bu ülkelerin kapitalistleri, bu yolla, kendi ülkelerinde işçileri yağmalayarak elde edebilecekleri kârlardan çok daha fazlasını elde ediyorlar" diyor. (Lenin, agy, c.31, s.230) Demek ki ileri kapitalist — emperyalist ülkelerde şöyle bir süreç işlemiştir. İçine sokulduğu iş ve yaşam koşullarına karşı savaşımını yükselten işçi sınıfı, savaşım tehlikeli olmaya başladığı anda isteklerini, hiç olmazsa bir bölümünü elde edebilmiştir. Bu ülkelerdeki burjuvazi verdiklerini, vermek zorunda kaldıklarını, emperya-

